UDK 811.163.6'35"2001"
Marta Kocjan - Barle
Založba Mladinska knjiga v Ljubljani

NORMIRANJE POLCITATNIH LASTNIH IMEN V SP 2001

Slovenski pravopis 2001 (SP 2001) je po zgledu SP 1962 v Pravila in Slovar upravičeno uvrstil tudi pravila in zglede za lastna imena, saj so pravopisno, pravorečno in oblikoslovno za govorečega in pišočega pogosto težka. Po SP 2001 za polcitatna lastna imena iz latiničnih pisav veljajo drugačna pravila (prevzemamo jih z vsemi pisnimi posebnostmi izvornega jezika) kot za tista iz nelatiničnih pisav, med katerimi so v SP 2001 grško-cirilične, afriške in azijske pisave (prilagojeno domačemu črkopisu zapišemo tuje glasovne ustreznike). Prva skupina se precej razlikuje od prevzetih občnih besed, saj ta v glavnem prej ali slej začnemo pisati po domače, druga skorajda ne (čl. 170: »Za imena, prepisana iz nelatiničnih pisav ali iz ideogramov, veljajo pravila kakor pri prevzetih občnih imenih.«). Načelno se je po SP 1962 izrisal dovolj jasen pravopisni sistem, ki bi ga bili sestavljavci SP 2001, ob upoštevanju recepcije Pravil iz 1990, zlahka uresničili.

Kljub temu da so tako občne besede kot lastna imena samostalniki, med njimi na vseh prej omenjenih ravneh obstajajo večje razlike: občne besede so bolj podvržene pomenskim (večpomenskost, pomenski odtenki) in pravorečnim, delno tudi pravopisnim spremembam, njihovo pojavljanje v različnih besedilih je veliko bolj vezano na posameznikovo izbiro, miselni proces ipd. Količina občnih besed v besedišču se poraja ali stara ali odmira. Lastna imena so na vseh ravneh zamejena že na samem začetku, ko posamezniki ali skupina uveljavijo in izrabijo pravico izbire oblike imena; zajemajo vsebinsko ožji krog, iz skupine izločajo posamezno; vezana so na stroga pisna določila nosilca ali določenega jezika.

Polcitatna lastna imena torej prizadeva le prehod iz enega pravopisnega, pravorečnega, oblikoslovnega sistema v drug; ker se naš jezikovni sistem lahko pomembno razlikuje od izvornega, se morajo njegovi naravi prilagajati tudi tujejezične prvine. Ob predpostavki, da smo tuje ime v osnovni obliki in ob upoštevanju izvorne pisave prevzeli korektno, lahko jezikoslovje natančno in enoumno določi njegovo pravorečno, oblikoslovno in besedotvorno obnašanje. In ravno to najširši uporabnik od pravopisnega priročnika tudi pričakuje.

SP 2001 je, predvsem zaradi šibkega poznavanja pisne prakse in potreb pišočih Slovencev, načelno zgrešil v kar nekaj smereh: ni upošteval nekaterih lastnih meril iz Pravil; izognil se je nekaterim težjim primerom; dopustil je preveč dvojnic; odločil se je za nekatere dvojne besedotvorne poti (izbiro različne pravopisne oblike podstave).

O kitajskem uradnem latiničnem prepisu, pinjinu, SP 2001 spregovori v čl. 1127 (Stvarno kazalo ga ne navaja) in zanj v čl. 1128 poda »slovenske« ustreznike. Za zapis določenih glasov si pomaga celo s poljskim črkopisom (npr. ś za mehki š). Preglednica je v celoti pomanjkljiva in za uporabnike skoraj neuporabna, saj bi morala sistematično zajeti vse zloge (navajata jih npr. Dudnov *Das Aussprachewörterbuch,* 1990, in Anić-Silićev *Pravopis hrvatskoga jezika,* 2001) in zanje poiskati primeren slovenski zapis. Namesto sposoje tujih črk za mehčane glasove, od katerih ima le ć v naši abecedi poseben status, bi lahko ponudila dve črki (za s šj in za z v dz žj, dobili bi torej džj) in se tako za Slovence primerno približala vtisu mehčanega izgovora.

Določiti bi morala enoten zapis za ua (zdaj še različica va), tako kot ga je za ao (v zdajšnjem sistemu, kjer je ua va, manjka različica av). Na podlagi izdelane preglednice bi reševal tudi zglede v slovarskem delu, kjer zdaj navaja tudi pinjinske (!) zapise (npr. *Deng Xiaopin bi bil Teng Šjavping* ali *Šjaoping*). – V primeru starogrških in latinskih lastnih imen SP 2001 uporabniku kljub dovolj jasno začrtanim smerem v rabi (prim. B. Aubelj: *Antična imena po slovensko,* 1997, in leksikon *Antika,* 1998) ne ponuja enotnih rešitev, ampak mu dovoljuje, da piše na različne, tudi tri načine (npr. po čl. 173 *Plavt/us/*, po slovarju *Plávt -a*, tudi *Pláutus* – torej tudi *Plávtus*).

SP 2001 se je izognil nekaterim težjim primerom iz oblikoslovja. Med take sodijo moška imena na netipično končnico -o, zapisano z dvo- ali veččrkjem (npr. *Silitioe*, *Marlborough* v podomačenem izgovoru *[sílito-]*, *[málboro-]*), ki jo v govoru Slovenci v nasprotju z drugimi na -o (npr. *Janko Janka*) podaljšujemo z -j- (*Silitoeja* in *Marlborougha [malboroja]*); SP 2001 sicer v čl. 781 navaja ime *Crusoe*, vendar s premikom naglasa na končni -ó *[kruzó]*, ki pa je sistemsko rešen že z zgledom *Poe Poeja*. – Med ženskimi imeni ni ne v Pravilih ne v Slovarju mogoče najti zgledov na končaj -ah -[a] (npr. *Oprah*, ki v podomačenem izgovoru in pregibanju sodi v 1. žensko sklanjatev *[ópra] [ópre]*, v pisnih besedilih pa ostaja nespremenjena in sodi v 3. žensko sklanjatev: *Oprah Oprah*). SP 2001 bi moral bodisi predpisati izgovor na soglasnik bodisi ponuditi zapis za obliko na -[a] (*Oprah [ópra] Opre [ópre]*).

Med nepotrebne dvojnične zapise sodi tudi priponsko obrazilo -ov/-ev pri imenih na nemi soglasnik (npr. *Dumasev* ali *Dumasov*), ki jih govorno podaljšujemo z -j- (čl. 960). Med pišočimi različico -ev (enako velja za premenjene končnice -em, -ema ipd.), ki sama po sebi ni slaba, zapišejo le redki o pravopisu najbolj poučeni. Da se različica ne prime, je bilo vidno že v desetletnem obdobju nastajanja slovarskega dela SP 2001 (pisalo se je *Dumasov* in se v glavnem pravilno izgovarjalo *[dimájev-]*), zato bi jo lahko opustili. Podobno je s pisno različico *Herčev* (druga *Hertzev* je uvedena s kvalifikatorjem *tudi*, na drugih mestih z *in*, npr. pri *Leibniz Leibničev* in *Leibnizev*). Nedosledno je tudi zapisovanje svojilnih oblik pri imenih na -io (v čl. 959 in Slovarju *Verrochiev*, vendar tu le *Mario – Marijev*).

Za večino pišočih Slovencev je težko že pravilno zapisovati polcitatna imena v odvisnih sklonih (nekateri si pomagajo kar z nespremenjeno osnovno obliko, h kateri v odvisnih sklonih dodajo vezaj in končnico), še veliko teže pa tvorijo iz njih pridevnike in še teže prebivalska imena. SP 2001 ponuja precej lažje oblike pri pridevniških oblikah na -ki (podomačena je delno tudi podstava, npr. *sainteétie**n**ski*) kot pri izpeljavi prebivalskih imen, pri katerih podstavo pušča v glavnem nedotaknjeno in dodaja le priponsko obrazilo (npr. *Sainteétie**nn**čan*). Posledica takih načel so za jezikovni čut pišočih zelo čudne oblike, predvsem pri imenih na neme črkovne sklope (npr. *Nantes*: *nan**tski***, *Nant**esčan***). Verjetno se bodo morale prihodnje generacije zaradi neobvladljivega sistema odločiti za poenostavitev, to je zapis pridevniških oblik in imen prebivalcev po zgledu občnoimenskih izpeljank tipa *ničejanec*, *bordojec* kar v podomačeni obliki (npr. *sentetjenski*, *Sentetjenčan*, *nantski*, *Nantčan*).

Sedanje stanje v SP 2001 je, vsaj kar se omenjenih problemov tiče, táko, da uporabniku, ki v priročniku išče nasvet o pravilnem, ne možnem zapisu, slabo služi. S polcitatnimi imeni se večinoma srečujejo bolje izobraženi, ki tako ali tako zapišejo eno od različic. Če jim pravopis pri odločitvi ne pomaga, tudi oni zgledov sploh ne rabijo.